

שְׁמוֹת

מִכְתָּב יַד קְדָשׁוֹ

פְּרִשְׁת שְׁמוֹת מִתְחִיל בְּשְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים. דְּסֵפֶר זֶה הוּא דְמַתֵּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּבְרָאשִׁית רַבְּהִי עַל פְּסוּק וַיְהִי אֹר, זֶה סֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁהוּא הַנִּיחַת הָאֹר תּוֹרָה. וַיְדוּעַי דְּשָׁשִׁים רַבּוּא אוֹתִיּוֹת בְּתוֹרָה נִגְדַּד שָׁשִׁים רַבּוּא נִפְשׁוֹת דִּישְׂרָאֵל, כִּי אֹר הַתּוֹרָה הוּא עֲצָמוֹ אֹר הַנִּפְשׁוֹת דְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל.

וּמַה שְׁאָמְרוּ שָׁשִׁים רַבּוּא, אִף שְׁאִין שָׁשִׁים רַבּוּא אוֹתִיּוֹת בְּתוֹרָה, כִּי דוּעַי, רַק שְׁכָל אוֹת מִחְבֵּר מְאוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ ל' מ' הֵם כ' ו', צ' הוּא נ' ו', ש' שְׁלֶשֶׁה וַיִּי"ן, א' שְׁנֵי יוֹדִי"ן וּבְאֶמְצַע ו', וְכַדוּמָהּ. וְהִגַּם דְּגַם בְּזֶה אִין הַחֲשׁוּבֹן מְכַוֵּן שָׁשִׁים רַבּוּא, אֲבָל תְּפָסוּ הַמְּסַפֵּר שָׁשִׁים רַבּוּא שְׁהִיּוּ בְּדוֹר הַמְּדַבֵּר מְקַבְּלֵי

הַתּוֹרָה. וְגַם נִפְשׁוֹת כָּל הַדּוֹרוֹת, שְׁרָשָׁם מִתּוֹרָה, וּמְאוֹתָם אוֹתִיּוֹת, כִּי הַרְבֵּה נִפְשׁוֹת בָּאוֹת אַחַת. וְכָלֵל כָּל הַנִּפְשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל הֵם כְּלוּלִים בְּשָׁנַיִם עֶשֶׂר שְׂבָטִים, וְעַל כֵּן שְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים, שֶׁהוּא שְׂרָשׁ נִפְשׁוֹתָם, דְּהֵשֵׁם הוּא שְׂרָשׁ הַחַיּוֹת, הוּא גַם כֵּן כּוּלָּל כָּל הַתּוֹרָה. וּבְכָל פַּעַם שְׁנַזְכֹּר שְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים בְּתוֹרָה, הוּא בְּכּוֹנֵה מִיַּחַדָּת בְּהוֹרָאת שְׁמוֹתָם עַל אוֹתוֹ הַעֲנֵן שְׁמַדְבֵּר שָׁם. כִּי כָּל הַקְּדָשׁוֹת כְּלוּל בְּהֵם, וְהַשְׁמוֹת מְרַמְזִים עַל זֶה.

וּבְרִישׁ שְׁמוֹת רַבְּהִי דְּנִקְרְאִים עַל שָׁם הַגְּאֻלָּה, יְעִין שָׁם בְּאַרְיִכוֹת. וְרָצָה לֹמַר, דְּזִכְרוֹן שְׁמוֹתָם, סִימָן הוּא עַל שָׁם הַגְּאֻלָּה הַרְמוּזָה גַם כֵּן בְּשְׁמוֹתָם. כִּי עַל יְדֵי קְדָשַׁת נִפְשׁוֹתָם הִיָּה הַגְּאֻלָּה,

א. "א"ר סימון: ה' פעמים כתיב כאן אורה, כנגד חמשה חומשי תורה. ויאמר אלהים יהי אור' (בראשית א, 1) – כנגד ספר בראשית, שבו נתעסק הקב"ה וברא את עולמו. ויהי אור' (שם) – כנגד ספר ואלה שמות, שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה" (בר"ר ג, ה). ב. "וקבלנו (עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו, מאמר הנפש, ח"ג, פרק ה-1), כי ששים רבוא אותיות התורה, כנגד ששים רבוא נשמות ישראל" (של"ה, תולדות אדם, בית חכמה תניינא, אות ריב). וראה גם זוהר חדש (שה"ש עד ע"ב). ג. בספר חסד לאברהם (מעין ב, נהר יא) וברמ"ע מפאנו (שם) כתבו, שמספר האותיות בתורה הוא ל' רבוא בקירוב. ד. כהסבר זה כתבו בתורת הרא"ם (חלק התשובות, סי' כ) ובהקדמה לספר שמע שלמה (למהר"ש אלגאזי). וראה בניצוצי זוהר לזוהר חדש (הוצ' מה"ק לרב מרגליות) עמ' קכו, שהביא עוד הסברים לענין זה. ה. בדומה לכך ביאר המהר"ל (גבורות השם, פ"ג): "וראיייה לזה ששלימות ישראל זה המספר, שהרי כשיצאו ממצרים היו שש מאות אלף, וכשנפלו בעגל היו שש מאות אלף, ובפרשת המדבר היו שש מאות אלף, ובפרשת פנחס היו ג"כ שש מאות אלף, שמוזה נראה כי צורת ישראל ושלימותם שש מאות אלף". וראה שם עוד על מספר זה. ו. שער הגלגולים (הקדמה כג), חסד לאברהם (מעין חמישי, נהר 1). ז. "ואלה שמות בני ישראל' (שמות א, א), על שם גאולת ישראל נזכרו כאן. ראובן, שנאמר (שם ג, ז): 'ראה ראיתי את עני עמי'. שמעון, על שם (שם ב, כד): 'וישמע אלהים את נאקתם...' (שמו"ר א, ה). והולך ודורש שם כל אחד מהשבטים מעניין

הַגְּלוּת. וְהַפֶּל הַכֵּנָה לְמַתַּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ שָׁם וּבִבְרָכוֹת (ה, א) דְּשְׁלוֹשׁ מַתְּנוֹת עַל יְדֵי יִסּוּרִין, וְכֵמוֹ שְׁנֶאֱמַר (משלי ו, כג) דְּרָךְ חַיִּים תּוֹכַחֹת מוֹסֵר.

וְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ, שְׁמוֹת, וְאַרְא, בֵּא, בְּשֵׁלַח, הַכֵּנָה לְמַתַּן תּוֹרָה שְׁבַפְרָשֶׁת יִתְרוֹ. וְאַחַר כֵּן מְשַׁפְּטִים, לְהוֹשִׁיעַ מִשׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ, שֶׁהֵם אוֹתָם אֲשֶׁר גַּם יֵצֵר הָרַע שׁוֹפְטֵן, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ בְּהַרְוָאָה^א. וְלַעֲשׂוֹת מְשַׁפֵּט כְּתוּב (עפ"י תהלים קמט, ט) בְּאוֹיְבֵי עַצְמוֹ, שֶׁהֵם עַצְמָם חִילוֹת הַיֵּצֵר הָרַע שְׁעוֹלָה וּמְקַטְרָג.

וְזֶהוּ פְּרָשִׁיּוֹת הַשׁוֹכְבֵי־ם, שֶׁהוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְבָנִים שׁוֹכְבִים בְּתַקוּן הַבְּרִית^ב, בְּדָבָר שְׁאִין הַתְּשׁוּבָה מוֹעֵלָת, כְּמוֹ שְׁמוּבָא בְּזִהַר (ח"א, ויחי ריט ע"ב).

וְכֵמוֹ שְׁאֲמָרוּ רַאוּבֵן, רָאָה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי, שְׁמַעוֹן וְכוּ'. כִּי בְּשֶׁבֶט רַאוּבֵן הָיָה קִדְשֵׁת הָרְאִיָּה, וְעַל יְדֵי זֶה גַם כֵּן רָאָה ה', וְכֵן בְּשִׁמְעוֹן קִדְשֵׁת הַשְּׁמִיעָה, וְעַל יְדֵי זֶה גַם כֵּן שְׁמַע ה' אֶת נִאֲקָתָם. וְכֵן בְּכֶלֶם, כִּפִּי הַקְּדוּשָׁה שְׁלָהֶם הַמְרָמֹז בְּשִׁמְעֵם, נִתְעַוְוֵר עַל יְדֵי זֶה לְמַעֲלָה גַם כֵּן, כְּטַעַם ה' צִלְפָּדִי, וְעַל יְדֵי זֶה בֵּא הַגְּאֻלָּה.

וְהַגַּם דְּהֵם נִזְכָּרִים בְּהַתְּחַלַּת הַגְּלוּת, אֲבָל עֶקֶר הַגְּלוּת בְּשֶׁבֶיל הַגְּאֻלָּה, וְכֵמוֹ שְׁאֲמָרוּ בַּמִּדְרָשׁ שָׁם דְּאֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ (משלי ג, יב), וְכָל הַגְּלוּת הָיָה רַק כְּדֵי לְבוֹא לְגֻאֻלָּה וּלְקַבְּלַת הַתּוֹרָה. וְעַל זֶה הוּא מְזַכֵּיר שָׁם שְׁמוֹת הַשְּׁכֵטִים, מִצַּד רְמִיזָתָם עַל הַגְּאֻלָּה, שֶׁהוּא מְכוּן

הַגְּאוּלָּה. ח. כֵּן כָּתַב רַבִּינוּ (ר"ה, אוֹת יב ד"ה וְאִמֵּר זִכְרוֹן): "וְהוּא כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים בְּשֵׁם הַבַּעַשׁ"ט זַצ"ל עַל הַפְּסוּק (תהלים קכא, ה): 'ה' צִלְךָ, שְׁהוּא כְּמוֹ הַצֶּל, שְׁכֵמוֹ שְׁעוֹשֵׂה הָאָדָם, כֵּן מַתְּנֵהָ עִמּוֹ הַשִּׁי"ת". וְרֵאָה בַּעַשׁ"ט עַה"ת (קְדוּשִׁים אוֹת כַּב-כַּג) וְשֵׁל"ה (תּוֹלְדוֹת אָדָם, שַׁעַר הַגְּדוּל, אוֹת ה). ט. "וְאוֹלָה שְׁמוֹת... (שְׁמוֹת א, א), הֵדָא הוּא דְכָתִיב (מְשַׁלֵּי יג, כד): 'חֹשֶׁךְ שְׁבִטוֹ שׁוֹנֵא בְּנוֹ וְאוֹהֲבוֹ שְׁחָרוּ מוֹסֵר'... 'וְאוֹהֲבוֹ שְׁחָרוּ מוֹסֵר' – זֶה הַקַּב"ה, עַל שֶׁאֵהָב אֶת יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב (מְלָאכִי א, ב): 'אֶהְבֵּתִי אֲתָכֶם אִמַר ה'', שְׁהוּא מְרַבָּה אוֹתָן בִּיִּסּוּרִין. אֲתָה מוֹצֵא, שְׁלוֹשׁ מַתְּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּן הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל, וְכוֹלֵם לֹא נִתְּנָם לָהֶם אֲלֵא עַל יְדֵי יִסּוּרִין: הַתּוֹרָה, וְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא... (שְׁמוּרֵי א, א). י. בְּאַלְשִׁיךְ (בְּרַאשִׁית טו, יד) כָּתַב: 'וְטַעַם שֶׁאֲשַׁעְבְּדֶם, הֲלֹא הוּא, כִּי הִנֵּה (בְּרַאשִׁית טו, יד): 'וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גְּדוֹל' וְרִיחֹךְ גְּדוֹל, שְׁהוּא סִילּוֹךְ זֹהֲמַת הַנַּחֵשׁ עַל יְדֵי הַשְּׁעֵבֵד, שִׁיּוֹכְנוּ בּוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה...". וְרַבִּינוּ כָּתַב (פְּסַח, רִישׁ אוֹת לט): "עֲנִין וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גְּדוֹל, הֵינִינוּ מֵהַ שִׁיּוּצִיאוֹ הַקְּדוּשָׁה מִשָּׁם, וְאוֹ הִיָּה בְּמִצְרַיִם בְּגִלוּת, הַתּוֹרָה, שְׁלַעוּמַת זֶה הִיָּה אוֹ חֲכֵמַת מִצְרַיִם, וְיִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוֹ הַנִּיּוּצוֹת קְדוּשׁוֹת מִשָּׁם, וְזֶה הִיָּה אֲצֵלֶם הַכֵּנָה לְמַתַּן תּוֹרָה...". יא. "תְּנִיָּא, רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְיִלִי אוֹמֵר: צִדִּיקִים יֵצֵר טוֹב שׁוֹפְטֵן... רַשְׁעִים יֵצֵר רַע שׁוֹפְטֵן... בִּינוּנִים זֶה זֶה שׁוֹפְטֵן, שְׁנֵאֵמַר (תהלים קט, לא): 'עֵמֹד לִימִין אֲבִיּוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ" (בְּרִכּוֹת סא, ב). יב. "עֲנִין הַשׁוֹבְבִים הַנּוֹדְעִים, ר"ל שִׁישׁ מִנְהַג קְדוּם כְּכֹל יִשְׂרָאֵל לְהַתְּעַנּוֹת מ' יוֹם רְצוּפִים, שִׁישׁ מִן יוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל פ' שְׁמוֹת עַד פ' תְּרוּמָה, וְקִצְתָּ מִן תְּצוּהָ... וְנִתְּנָהוּ סִימָן בְּהֵם שׁוֹבּוֹ בְּנִים שׁוֹבְבִים, ר"ת 'שְׁמוֹת וְאַרְא' בֵּא 'בְּשֵׁלַח יִתְרוֹ' מְשַׁפְּטִים. וְהִנֵּה עֵיקַר הַתְּעַנּוּת בְּהֵם בְּמ' יָמִים אֵלוֹ, לֹא נִתְּקָנוּ אֲלֵא עַל עוֹן הַקְּרִי, וְיָמִים אֵלוֹ מְסוּגָלִים לְהַתְּעַנּוֹת בְּהֵם עַל הַקְּרִי, יוֹתֵר מִכֹּל יָמוֹת הַשָּׁנָה... כִּי אוֹתָם שְׁנִשְׁתַּעְבְּדוּ בְּגִלוּת מִצְרַיִם, הִיוּ אוֹתָם הַנִּיּוּצוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת שִׁיּוּצִאוֹ מֵאֲדָרָה בְּאוֹתָם ק"ל שָׁנָה שְׁפִירָשׁ מִן אֲשֶׁתּוֹ, וְהִיָּה מוֹלִיד שְׁדִין וְרוּחִין ע"י טְפוֹת קְרִי. וְכֹל אֵלוֹ נִתְּקָנוּ בְּגִלוּת מִצְרַיִם הַהוּא. וְלִכֵּן בּוֹזֵמֵן הַפְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ, יֵשׁ בְּהֵם סְגוּלָה לְקַבֵּל תְּשׁוּבַת הָאָדָם הַמִּתְּעַנֶּה בְּהֵם עַל עוֹן הַקְּרִי" (שַׁעַר רוּחַ הַקְּדוּשָׁה, יז

בְּזִמְנָה כְּעוֹסֵק בַּתּוֹרָה^ט. וּבְעוֹנֵתָה עֲדִיף,
שֶׁהִיא גַם בְּכָלֵל תִּפְלָה, וְכִמוֹ שֶׁכִּתְבוּ
תּוֹסֵפוֹת^ט דְּהִיא בְּכָלֵל צְלוֹתָא.

וּקְרָא^י חֲשִׁיב שִׁשָּׁה דְּבָרִים, חֲרָב
פִּיפִיּוֹת, לְעֲשׂוֹת נִקְמָה, תּוֹכַחַת
בְּלֵאמִים, לְאָסוּר מְלַכְיָהֶם, וְנִכְבְּדִיהֶם,
לְעֲשׂוֹת מְשֻׁפָּט. וְהֵם שֵׁשׁ פְּרָשִׁיּוֹת אֱלוֹ,
שֶׁהֵם נִגְדוּ שֵׁשׁ סְפִירוֹת מִחֻסְדַּי עַד יְסוּד,
וּבְחֻסְדַּי וְאִמַּת יִכְפָּר עוֹן (משלי טז, ו).

וּשְׁמוֹת, שֶׁהִיא סְפוּר הַגְּלוּת, הִיא
מְצַד הַחֻסְדַּי, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ
בְּרִישׁ שְׁמוֹת רַבֵּה^ט עַל זֶה קָרָא דְּאֲהָבוּ
שִׁחְרוּ מוֹסֵר, וְאֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ (שם
ג, יב), שֶׁהִיא מְצַד הָאֲהָבָה וְהַחֻסְדַּי.

אֲכַל יֵשׁ לוֹ תְקוּן עַל יְדֵי דְבָרֵי תּוֹרָה^י,
שֶׁהִיא מְחַכְמָה (שם ח"ב, יתרו פה ע"א),
שֶׁהִיא לְמַעַלָּה מִתְשׁוּבָה, שֶׁהִיא מְבִינָה^י,
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו ו, י) וּלְכַבּוּ בֵּין
וְשָׁב.

וְהוּא רְמוּז בְּבְרָכוֹת^ט, דְּבִקְרִיאַת שְׁמַע
שְׁעַל מִטְתּוֹ, אוֹחֵז חֲרָב פִּיפִיּוֹת
לְהַרְגַּ הַמְזִיקִין^ט. וְזֶהוּ (תהלים קמט, ח)
לְאָסוּר מְלַכְיָהֶם וְנִכְבְּדִיהֶם, שֶׁהִיא שֶׁרֶשׁ
כַּח הָאֱמוּנוֹת. וּפִיפִיּוֹת, דְּרָצָה לומר שְׁתֵּי
פִיּוֹת^ט, הִיא קוֹל קוֹל יַעֲקֹב^י, דְּאֲמָרוּ
זְכוּרֵנוֹם לְבְרָכָה קוֹל תּוֹרָה וְקוֹל תִּפְלָה,
דְּקִרְיאַת שְׁמַע כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם. דְּעַקְרָה
תּוֹרָה, וּבִקְרִיאַת שְׁמַע שְׁחָרִית וְעַרְבִית
קַיִם לֹא יִמוּשׁ (מנחות צט, ב), וְשִׁלָּא

ע"א). יג. רבינו (נח, סוף אות ג) הביא מהוהרר (ח"ב, ויקהל ריד ע"ב) שיש תיקון לחטא זה ע"י תשובה שלימה. ושם (אות ו ד"ה והוא כמו שאמרנו) כתב: "והוא כמו שאמרנו, דמה שאמרנו בזה"ק דלא אית ליה תשובה, הוא על דרך מה שאמרנו בבני עלי (ר"ה יח, א) בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה. וכעין זה בפגם זה, לא אית ליה תשובה, דשורש תשובה מבחינת בינה ליבא, כידוע, וזה אי אפשר לתקן בשלימות, שאם היה מתקן כל הפגם, היה חי לעולם, כמו שאמרנו. אבל בתורה, שהיא ממדת חכמה, מתכפר, וזה שנאמר (משלי ד, כב): 'לכל בשרו מרפא'. והיינו לפגם זה שנקרא בשר...". יד. וזהר (ח"ג, נשא קכב ע"ב). וראה שערי אורה (שער ח פו ע"א). טו. "א"ר יצחק: כל הקורא ק"ש על מטתו, כאלו אוהו חרב של שתי פיות בידו, שנאמר (תהלים קמט, ו): 'רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם'" (ברכות ה, א). פרש"י: "כאילו אוהו חרב של שתי פיות בידו – להרוג את המזיקין". טז. ראה שער הכוונות (דרושי הלילה דרוש ז), שכתב שהמזיקין הם הנבראים מטיפות שז"ל, וע"י ק"ש ממית אותן המזיקין. יז. "הקל קול יעקב והידיים ידי עשו" (בראשית כז, כב), כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הידיים ידי עשו, וכל זמן שאין קולו מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות הידיים ידי עשו" (איכה רבה, פתיחתא ב). וכתב רבינו (פוקד עקרים, אות ב ד"ה ואמרו ז"ל): "הקל קול יעקב, שתי קולות שאמרנו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי, ב), בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. היינו, קול תפילה הרמוז במלת הקל, חסר ו' בלשון הכתוב, ובתוספת ה' הרומזת לתפילה כנודע (דה' בתרא דשם הוי"ה בחינת מלכות (וזהר ח"ב, קיט ע"א), ותפלה בחינת מלכות). וקול מלא ו', רומז לקול תורה, כידוע דהו' רומזת על זה". יח. "הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם הקורא בתורה" (ברכות ט, ב). יט. "ואם התחילו אין מפסיקין, מפסיקין לק"ש... א"ר יוחנן: לא שנו אלא כגון ר"ש בן יוחי וחביריו, שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו – מפסיקין לק"ש ולתפלה" (שבת יא, א). וכתבו התוס' (ד"ה כגון: "כגון רבי שמעון בן יוחי וחביריו – והוא דאמר לקמן (לג, ב) כי הוה מטי עידן צלויי, לביש ומכסי ומצלי (=רשב"י ובנו במערה), ההוא מצלי היינו ק"ש". כ. "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם: לעשות נקמה בגוים תוכחת

וַיִּרְוַע מִחֻלְקַת רְאוּשׁוֹנִים^כ אֵי הָאֲבוֹת
 יִצְאוּ מִכָּלל בְּנֵי נַח, וְאֵלוֹ וְאֵלוֹ
 דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. דְּמִכָּלל בְּנֵי נַח יִצְאוּ,
 וְאֲבָרְהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם נִקְרָא
 בַּחֲגִיגָה (ג, א) תַּחֲלָה לַגָּרִים, אָבֶל לְכָלל
 יִשְׂרָאֵל לַגְּמָרִי לֹא בָאוּ עַד מִתַּן תּוֹרָה
 שֶׁהָיָה קְדוּשָׁתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּסִנְהֶדְרֵינוּ^כ
 עַל פְּסוּק תּוֹרָה וּגו', מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת
 יַעֲקֹב, מְאֻרְסָה. וְאֲבָרְהָם הִבְטִיחַ בְּזֶה
 בְּשִׁבְעָה^כ, וְהוּא כְּמוֹ שְׂדוּכִין וְהִתְקַשְׁרוּת
 בְּשִׁבְעָה, אָבֶל עֲדִין אֶפְשָׁר לְהַנְתִּיק עַד
 הַנְּשׂוּאִין, שֶׁנִּגְמְרוּ הַשְּׂדוּכִין. וְעַל זֶה
 נֶאֱמָר (שְׁמוֹת כג, ט) וַיִּדְעָתֶם אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר
 כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ אֹז
 דְּגַמְתָּ נֶפֶשׁ הַגֵּר, דְּרַק בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה.
 וְזֶה שֶׁנֶּאֱמָר^כ כִּי גֵר יִהְיֶה זֹרְעֶךָ וּגְוִי, וְעַל
 יְדֵי זֶה וְעַבְדוֹם וּגְוִי, יוֹכְלוּ לְשַׁלֵּט
 לְשַׁעֲבָדֶם, דְּעֲדִין לֹא נִקְרָאוּ עַבְדֵי ה'
 וּבְנֵים לְמַקּוֹם.

וְאֲבָרְהָם בָּרַר לוֹ הַמְּלֻכְיוֹת^כ. וְהִגִּיד לוֹ
 גְּלוֹת מִצְרַיִם כְּשֶׁאָמַר
 (בראשית טו, ח) בְּמָה אֲדַע כִּי אֵינְךָ שְׂנֵה,
 דִּירוּשָׁת הָאֶרֶץ הוּא לְצִדִּיקִים, כְּמוֹ
 שֶׁנֶּאֱמָר וְעַמְּךָ כָּלֶם צִדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ
 אֶרֶץ^כ. וְעַל זֶה אָמַר בְּמָה אֲדַע, כִּי יִדַּע
 שֶׁגַם בְּזַרְעוֹ יִמְצָא פּוֹגְמֵי הַבְּרִית, וְצִדִּיק
 נִקְרָא שׁוֹמֵר הַבְּרִית, כְּפִירוּעַ (זוהר ח"א, נח
 נט ע"ב).

אָבֶל הַפְּתוּב הַעֵיד דְּכָלֶם צִדִּיקִים, וְכָל
 יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שֵׁם יוֹסֵף
 הַצִּדִּיק (בר"ר עא, ב), שֶׁאֲרִית יוֹסֵף (עֲמוּס
 ה, טו). וְאֶפְלוּ עַרְלֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים
 מוֹלִים, וְכָל הַעֲפוּ"ם עַרְלִים, אֶפְלוּ
 הַמוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּנִדְרִים^כ, וְזֶהוּ
 אוֹת הַבְּרִית הַמְּבַדִּיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים.
 וְנִתְבָּרְרוּ בְּגְלוֹת מִצְרַיִם^כ, וְעַל זֶה אָמַר^כ
 יְדַע תִּדַּע וּגְוִי, דְּשֵׁם יְתוּדַע וְיִתְבָּרַר
 קְדֻשַׁת יִשְׂרָאֵל.

בְּלֶאֱמִים: לְאִסֵּר מְלֻכְיָהֶם בְּזָקִים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכִבְלֵי בְרוֹל: לְעִשׂוֹת בְּהֶם מִשְׁפָּט כְּתוּב הַדָּר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּ
 יְהוָה (תהלים קמט, ו-ט). כא. "א"ל (=הקב"ה): במה אתה רוצה שירדו בניך, בגיהנם או במלכות? ר' חנינא
 בר פפא אמר: אברהם ברר לו את המלכות" (בר"ר מד, כא). כב. ראה זוהר ח"א, ויחי רטז ע"א. כג. "קונם
 שאני נהנה לערלים – מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים. שאני נהנה למולים – אסור בערלי
 ישראל ומותר במולי עובדי כוכבים, שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים" (נדרים לא,
 ב). כד. ראה שער הפסוקים (ריש פרשת שמות ד"ה ענין גלות מצרים). כה. "ויאמר לאברהם ידע תדע כי
 גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג). כו. בעלי התוס'
 (חזקוני וחזר זקנים עה"ת ויקרא כד, י) סוברים שדין האבות עד מתן תורה כבני נח, והרמב"ן (שם) כתב כי
 מעת שבא אברהם בברית, היו ישראל, ובגויים לא יתחשבו (וראה גם פרשת דרכים, דרוש א; בית האוצר,
 כלל א). כז. "אמר רבי יוחנן: נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים לג, ד): 'תורה צוה לנו משה
 מורשה' – לנו מורשה ולא להם. וליחשבה גבי שבע מצות! מאן דאמר מורשה – מיגול קא גזיל לה, מאן
 דאמר מאורסה – דינו כנערה המאורסה, דבסקילה" (סנהדרין נט, א). וכדאיתא בפסחים (נט, ב): "תנא רבי
 חייא: כל העוסק בתורה לפני עם הארץ – כאילו בועל ארוסתו בפניו, שנאמר: 'תורה צוה לנו משה מורשה',
 אל תקרי מורשה אלא מאורסה". כח. בראשית יז, ז. וראה רמב"ן (דברים כח, ט) עה"פ: "יקימך ה' לו לעם

הַרְפוּאוֹת, וְהוּא מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וְחֶבֶה, שְׂיֹדֵעַ שְׂאִינוּ רוֹצֵה לְיִסְרוֹ וּלְהַפּוֹתוֹ, רַק לְהִיטִיב לוֹ עַל יְדֵי זֶה. וְזֶהוּ פְּרִשְׁת שְׁמוֹת, שֶׁהוּא הַגְּלוּת, שְׂבָא עַל יְדֵי מַדַּת הַחֶסֶד לְאַבְרָהָם.

וְהוּא הַחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם, שְׂרוּמֵז גַּם כֵּן עַל הַמִּילָה, שְׂנַעֲשִׂית עַל יְדֵי חֶרֶב פִּיפִיּוֹת^ל, וְנִתְּנָה לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם. וְעַל יְדֵי זֶה מְנַצְּחִים לְכָל הָאֲמוֹת, וְלִחְרָבָא דְעִשׂוֹ^ל, שֶׁהוּא שְׂרֵשׁ הָאֲמוֹת^ל, וְכִמּוֹ שְׂנַאֲמֵר (בַּמְדַּבֵּר כַּד, כ) רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמַלְק. וְהוּא מָאֵס הַמִּילָה^ל, שֶׁהוּא שְׂרֵשׁ הָעֲרָלָה, דְּעַכְשָׁיִם עֲרָלִים^כ.

וּבְמִצְרַיִם הִיָּה הַשְּׁעָבוּד עַל יְדֵי שְׂבָטְלוֹ הַמִּילָה, כִּמּוֹ שְׂאֲמָרוֹ בַּמִּדְרָשׁ^ל דְּנַעֲשׂוּ לְמִרְאֵית הָעֵינַן כְּכָל הַגּוֹיִם. וְעַל כֵּן נֶאֱמַר גּוֹי מְקַרְבֵּךְ גּוֹי,

וְעַל יְדֵי הַעֲבָדוֹת זְכוּ לְהַתְּגַלוּת הַגְּאֻלָּה אַחַר כֵּן וְקִבְּלַת הַתּוֹרָה^כ. דְּעַנּוּיִים וַיִּסּוּרֵינָם שְׂלָהֶם אִינוּ פִּיִּסּוּרֵי הָעַמִּים שֶׁהוּא לְהַאֲבִידָם, אֲבָל אֶל יִשְׂרָאֵל הוּא (דְּבָרִים ח, ה) כְּאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֵיךָ מִיִּסְרֶךָ, שֶׁהוּא לְאַהֲבָתוֹ וּמַצַּד מַדַּת חֶסֶדוֹ וְטוֹבוֹ, שְׂאִין יָכוֹל עֲדִין לְהִיטִיב לוֹ וְצָרִיךְ לְיִסְרוֹ וּלְהוֹכִיחוֹ, דְּעַל יְדֵי זֶה יוֹכֵל לְקַבֵּל אַחַר כֵּן רַב טוֹבָה.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר לְכָל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא וְגו', כִּי אֲנִי ה' רִפְאֵךְ. וְאִם אֵין מִכָּה, רְפוּאָה לְמָה. אֲבָל הַכּוֹנֵה, אִף שִׁיְהִיָּה מִכָּה, אִינוּ כְּמַחְלָה בְּמִצְרַיִם שֶׁהִיָּה לְהַכּוֹתָם וּלְכַלּוֹתָם בְּמַדַּת הַדִּין, וְזֶה לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ. רַק כְּשִׁנְיָע חֶסֶד וְשְׁלוֹם עֲלֵיכֶם, תִּדַּע כִּי אֲנִי ה', שֶׁם הַיְוָ"ה שֶׁהוּא מַצַּד מַדַּת הַרַחֲמִים^ל, וְאֲנִי רִפְאֵךְ בְּזֶה, וְכִרּוּפָא הַמְּכַאֵיב עַל יְדֵי

קדוש כאשר נשבע לך". בט. ראה לעיל הערות ט, י. ל. "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך" (שמות טו, כו). ובסנהדרין (קא, א) הקשו: "אמר ליה ר' אבא לרבה בר מרי, כתיב: 'כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך', וכי מאחר שלא שם, רפואה למה? אמר ליה: הכי אמר ר' יוחנן: מקרא זה מעצמו נדרשו, שנאמר: 'ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך', אם תשמע – לא אשים, ואם לא תשמע – אשים, אעפ"כ 'כי אני ה' רופאך'". לא. כדאיתא בזהר (ח"ג, ויקרא יא ע"א): "חמישאה, ידו"ה. פללא דכל שלימו דמהימנותא, ונדא הוא רחמי בשלימו, ונדא הוא תפארת". וראה מש"כ רבינו (נח, אות ג ד"ה ומשנה תורה). לב. ראה תיקו"ז (לו, עח ע"ב). לג. שעליו נאמר (בראשית כו, מ): "ועל חרבך תחיה", ובתיקו"ז (כ-כא, נב ע"א) איתא דהיא חרבה דמלאך המות. לד. ראה ליקוטי תורה לאריו"ל (פרשת בלק ד"ה ראשית גוים). וכ"כ הרמ"ז (על הזהר ח"ב, ויקהל קצה ע"א): "צריך להשכיל ששורש עמלק היה מראשית עולמות הטומאה, המתחילים מכנגד אחורי היכל הרצון דבריא... שעמלק הוא ראשית גוים, שכן שרשו מראש עולם הקליפות". וכתב רבינו (דברי סופרים, לח): "ועשו תמצית פסולת הרע שבכל האומות, ע"כ כחו הוא ס"מ, ראש המקטרגים כנ"ל, ועמלק תמצית הרע דעשו ושורשו". לה. "דאמר רבי חמא בר שקלא, ורבי יהושע בן לוי, ורבי יוחנן: מה היו בית עמלק עושין? היו מחתכין מילותיהם של ישראל וזורקין כלפי מעלה, ואומרים: בזה בחרת? טול לך מה שבחרת!" (תנחומא כי תצא, ט). לו. "מה שושנה זו, כשהיא נתונה בין החוחים היא קשה על בעלה ללוקטה, כך היתה גאולתן של ישראל קשה לפני הקב"ה ליגאל,

מִפְּשָׁכָא עֲרַלְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּעִירוֹבִין^ב.
וְחֶטָּא הוּא בְּלִשׁוֹן, וּבְרִית הַלְשׁוֹן נִגְדָה
בְּרִית הַמַּעֲוֵר^{מא}, דְּפָגַם שְׁנֵיהֶם נִקְרָא רַע,
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּעַר (בראשית לח, ז) רַע
בְּעֵינַי ה', כִּדְרוֹע^{מב}. וְכֵן לְשׁוֹן הָרַע נִקְרָא
רַע, וְאֵיתָא^{מג} עַל פְּסוּק תּוֹרַת הַמַּצְרָע,
הַמוֹצִיא רַע.

וְתַקְוֹן שְׁנֵיהֶם תּוֹרָה^{מד}, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ^{מה}
בְּלִשׁוֹן הָרַע, מֵאֵי תַקְנִיתִיהּ,
יַעֲסֹק בְּתוֹרָה, דְּכַתִּיב מִרְפָּא לְשׁוֹן יַעַץ
חַיִּים, וּמִנּוֹת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן (משלי יח,
כא), וְלִשׁוֹן הָרַע נִקְרָא מִנּוֹת^{מו}. וְכֵן פָּגַם
הַבְּרִית הַכִּיָּא הַמֵּיתָה, דְּעַקֵּר חֶטָּא אָדָם

כְּעַבְרָ בְּמַעֲוֵי אָמוֹ (מכילתא בשלח, מסכתא
דויהי, ו), שְׁזַהֲמַת מַצְרִים הֵיטָה מִקְפָּתָם^{מי}.
וְעַבְרָ יִרְךָ אָמוֹ (גיטין כג, ב), אֲכָל רַק
בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲוֵי, וְגַם אֲזַ עֲצָמוֹתוֹ חַיִּוֹת
אַחַר, וְסוֹפוֹ לְהִיּוֹת בְּפִנְיָ עֲצָמוֹ. וּמַצְרִים
עָרוֹת הָאָרֶץ וְשִׁטּוּפֵי זְמָה^{מז}, דְּעַל פִּן הֵיטָה
הַגְּלוּת לְשָׁם, לְבָרַר שְׁהֵם אֵינָם כְּמוֹתָם,
דְּהֵם הָיוּ גְדוּרִים בְּעַרְיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
זְכוּרָנָם לְבִרְכָה (ויק"ר לב, ה). וְהוּא עַל יְדֵי
יוֹסֵף שֶׁנֶּגְדָר שָׁם מַעְרָוהּ, וְנִגְדָרוּ כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּזִכְרוֹתָיו^{מט}, כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד.
וְלִפְּנֵי שְׁיוֹסֵף הוֹצִיא דְבַת אָחִיו דְּנוֹתָנִים
עֵינֵיהֶם בְּבִנּוֹת הָאָרֶץ (בר"ר פד, ז),
שְׁזַהּוּ עַקֵּר פָּגַם הַבְּרִית, דְּבוֹעַל אַרְמִית

הה"ד (דברים ד, לד): 'או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי'. אלו ואלו ערלים, אלו מגדלי בלורית ואלו מגדלי בלורית, אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים" (ויק"ר כג, ב). לז. כן איתא בשער הפסוקים (פרשת שמות): 'זוה סוד פסוק (דברים ד, לד) 'או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי'. וארז"ל, עם מקרב גוי לא נאמר, אלא גוי מקרב גוי. והבן זה מאד, כי היו ממש בתוך קרובם של הקליפות, והיו גוים כמוותם, ונצטרפו ונתלבנו ונלקחו מקרב הגוים ההם ממש". לח. "המצרים שטופי זימה הם, שנאמר (יחזקאל כג, ב): 'זרמת סוסים זרמתם'" (רש"י בראשית יב, יט). וראה של"ה (וישב, אות כה): 'כי הארץ היא כדמות אדם, יש לה ראש, ועינים, וידיים, ורגלים, גם ערוה... וארץ מצרים שהיא ערות הארץ, על כן (יחזקאל כג, ב): 'זרמת סוסים זרמתם', והם שטופי זימה...'. לט. "אמר ר' אבא בר כהנא: ...יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו כל הזכרים בזכותו. רבי פנחס בשם ר' חייא: כדאי היתה גדירת ערוה עצמה, שבזכותה נגאלו ישראל ממצרים..." (שהש"ר ד, יב). מ. "אלא הא דכתיב (תהלים פד, ז): 'עברי בעמק הבכא' – ההוא דמחייבי ההיא שעתא בגיהנם, ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו, בר מישראל שבא על הגויה, דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה" (עירובין יט, א) פרש"י: "ולא מבשקר – איננו מכירו שהוא יהודי, דמשכה ערלתו ודומה לו כמי שאינו נימול". מא. בספר יצירה (פ"א מ"ג) איתא: "וברית יחיד מכוונת באמצע, כמילת הלשון וכמילת המעור". וכתב השל"ה (שער האותיות, שתיקה, אות ו): 'כי הם שתי בריות, ברית הלשון וברית המעור, מכוונות זה כנגד זה, וכמו שאין להוציא זרע לבטלה חס ושלום, כן דיבור לבטלה הוא גם כן ערוה'. מב. "כָּל מֵאֵן דְּאִפִּיק וְרַעֲיָה בְּרִיקְנָא, אֲקָרִי רַע, וְלֹא חָמֵי אִפִּי שְׂכִינְתָא, דְּכַתִּיב (תהלים ד, ה): 'כי לא אל חפץ רשע אֵתָהּ לֹא יִגְרַךְ רַע', וְכַתִּיב (בראשית לח, ז): 'וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוֹדָה רַע'" (וזהר ח"א, ויחי ריט ע"ב). מג. "אמר ר"ל: מאי דכתיב (ויקרא יד, ב): 'זאת תהיה תורת המצורע? זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע' (ערכין טו, ב). מד. ראה מש"כ רבינו (משפטים, אות ד ד"ה והתיקון לשני). מה. "אמר רבי חמא בר' חנינא: מזה תקנתו של מספרי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא, יעסוק בתורה, שנאמר (משלי טו, ד): 'מרפא לשון עץ חיים'. ואין 'לשון' אלא לשון הרע, שנאמר (ירמיהו ט, ז): 'חץ שחוט לשונם', ואין 'עץ חיים' אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח): 'עץ חיים היא למחזיקים בה'..." (ערכין טו, ב). מו. "א"ר חמא ברבי

הראשון הִיָּה שְׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה מְשׁוֹף בְּעַרְלָתוֹ, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּסִנְהֶדְרִין^מ מְקַרְא דְּכָאָדָם עֲבְרוּ בְּרִית, עַל יְדֵי הַזְהָמָא שְׁהָטִיל בְּתוֹהָ^מ. וְעַל יְדֵי זֶה הוֹלִיד אוֹתָן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה רוּחוֹת שְׁדִין וְלִילִין בְּהוֹצָאת זָרַע לְבִטְלָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּעִירוּבִין^מ. וְיִדְוְעֵי דְהֵם הַנְּפָשׁוֹת דְּגָלוֹת מְצָרִים, שְׁהֶצְרָכוּ לְתַקֵּן זֶה עַל יְדֵי הַשְׁתַּקְּעוֹת בְּזִהְמַת מְצָרִים, וְהֵם גְּדוּרִים בְּעִרְיוֹת.

וְעַל יְדֵי זֶה זָכוּ לְהַסְרַת הַזְהָמָא בְּמִתָּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּשִׁבְתָּ^מ. וְלְחַד מֵאֵן דְּאָמַר שָׁם, בְּיַעֲקֹב פְּסָקָה. וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים, וּבְיַעֲקֹב עֲצָמוֹ פְּסָקָה לְגַמְרִי^מ, דְּעַל כֵּן לֹא מֵת (תענית ה, ב), אֲבָל אַף דְּמִטְתּוֹ שְׁלָמָה, מְכַל מְקוֹם לֹא הָיָה עֲדִין בְּהַתְּגַלוֹת עַד מִתָּן תּוֹרָה^מ. וּבְמְצָרִים שְׁהָיוּ כְּעֶבֶר דִּיגְרָף אָמוֹ פְּנִ"ל, לֹא נִתְגַּלָּה קִדְשָׁתָם^מ. וְעַל יְדֵי זֶה טְעָה יוֹסֵף בְּהַשְׁבָּטִים לְחַשְׁדָּם בְּפוֹגְמֵי הַבְּרִית. וְעַל יְדֵי זֶה לְעֶבֶד נִמְכַר

חנינא: מאי דכתיב (משלי יח, כא): 'מות וחיים ביד לשון', וכי יש יד ללשון? לומר לך: מה יד ממיתה, אף לשון ממיתה... וכי מאחר דכתיב (ירמיהו ט, ז): 'חץ שחוט לשונם', 'מות וחיים ביד לשון' למה ליי לכדרבא, דאמר רבא: דבעי חיים – בלישניה, דבעי מיתה – בלישניה" (ערכין שם). פרש"י: "דבעי מיית בלישניה – יעסוק בדברי טעות ונבלה. דבעי חיי בלישניה – יעסוק בתורה". מזו. "רבי יצחק אמר: מושך בערלתו היה, כתיב הכא (הושע ו, ז): 'זהמה כאדם עברו ברית', וכתוב התם (בראשית יז, יד): 'את בריתי הפר'" (סנהדרין לז, ב). מזה. "בשעה שבא נחש על חוה, הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני – פסקה זוהמתו, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני – לא פסקה זוהמתו... ופליגא דרבי אבא בר כהנא, דאמר רבי אבא בר כהנא: עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו; אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים, שלא היה בהן שום דופי" (שבת קמ"ה, ב). מט. "ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי, הוליד רוחין ושידין ולילין, שנאמר (בראשית ה, ג): 'ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו, מכלל דעד האידנא לאו כצלמו אוליד'" (עירובין יח, ב). נ. כן איתא בשער הפסוקים (פרשת שמות ד"ה גלות מצרים), שגלות מצרים היה לתקן אותן נשמות שנפלו בחטא אדה"ר, שהיו ניצוצות קרי של נשמות קדושות, שהוליד אדה"ר בק"ל שנים הראשונים. נא. "אבל יעקב נמצא מזוקק, כולו טהור, אין בו פסולת. נמצא יעקב צורת אדם הראשון התמימה קודם שחטא אדם" (שערי אורה, שער ה, סד, ב). וכן איתא בספר הליקוטים לאר"ז"ל (פרשת בראשית, ג): "כי הסיגים נתעכלו באברהם ויצחק מצד ישמעאל ועשו, ותיקנו חטא אדה"ר, ונשאר יעקב שלם בלי סיג, ומטתו שלימה (ויק"ר לו, ה), וצורתו היתה דומה לאדה"ר". נב. ראה מש"כ רבינו (ישראל קדושים, אות ט): "שבאמת מימות יעקב לא היה עוד פסולת בורעו, רק שלא היה בהתגלות. והיו צריכין עוד לבירוין דגלות מצרים בקושי השיעבוד ויסורין...". וכן כתב רבינו (קדושת השבת, מאמר ו, ריש אות ד): "...אלו ואלו דברי אלהים חיים, ובשבטים עצמם פסק, וכן בורעם השלשלת הנמשך לדור המדבר. אבל לא נפסק עדיין לגמרי להיות כל זרעם כן לגמרי, שהרי היו רשעים שמתו בימי אפילה, שלא זכו ליציאת מצרים ולקבלת התורה. מה שאין כן אחר מתן תורה, אף על פי שחטא, ישראל הוא, שכבר בחרן ה' יתברך לעמו, ואי אפשר לו ליפרד כלל...". נג. ראה מש"כ רבינו (וישלה, אות א ד"ה וספר שמות): "...על ידי הדיקף זוהמת מצרים מכל צד, היו כעובר שהוא ירך אמו, וכאילו גם מהם לא פסקה זוהמא. ובאמת זה היה לצורך גידול האור, כעובר

יוסף, כי הם חֲשָׁבו דְמִסְתַּמָּא כֹּל הַפּוֹסֵל בְּמוֹמוֹ פּוֹסְלִי. [עד כאן מכתב יד קדשו, וחסר הסיום].

א

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה וְגו' (שמות א, א).
בְּמִדְרַשׁ רַבָּה וּמִדְרַשׁ תַּנְחומָא (שם, א) פְּתַחוּ פְּרָשָׁה זוּ בְּפִסּוּק (משלי יג, כד) חוֹשֶׁה שְׁבִטוֹ שׁוֹנֵא כְּנוֹ וְאֶהְבּוּ שְׁחֵרוֹ מוֹסֵר. וְרָמְזוּ בְּזֶה שֶׁכֵּל עֲנֵן גְּלוֹת מִצְרַיִם הָיָה הִכְנָה לְמַתָּן תּוֹרָה, שֶׁזָּכּוּ עַל יְדֵי אֶהְבַת ה' יִתְפָּרֵךְ, וְזָכּוּ עַל יְדֵי הַיִּסְוּרִין שֶׁל גְּלוֹת מִצְרַיִם, עַל דְּרָף שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶהְבּוּ שְׁחֵרוֹ מוֹסֵר.²

וְהַגְּלוֹת מִתְחִיל מִפְּסוּקֵי וַיִּקָּם מֶלֶךְ חֲדָשׁ, וְכִמוֹ שֶׁאֶמְרוּ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (שמו"ר א, ח) עַל פְּסוּק (שמות א, ו)

וַיָּמַת יוֹסֵף וְכָל אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא, שֶׁכֵּל זְמַן שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם קָיָם מְאוֹתָן שְׁיָרְדוּ לְמִצְרַיִם, לֹא שֶׁעָבְדוּ הַמִּצְרַיִם בְּיִשְׂרָאֵל. וְגַם לְפָשׁוּטוֹ, בְּנִדְאֵי כָּל זְמַן שֶׁהָיָה יוֹסֵף קָיָם וְהָיָה מוֹשֵׁל בְּאֶרֶץ, לֹא מִלֵּא לֵב אֶחָד מֵהַמִּצְרַיִם לְשַׁעֲבֹד בְּאָחָיו. וַיְמַה שֶׁאֶמְרוּ (בר"ר צו, א) כִּינֹן שֶׁנִּפְטָר אָבִינוּ יַעֲקֹב, הַתְּחִילָה שֶׁעָבֹד מִצְרַיִם עַל יִשְׂרָאֵל, הֵינּוּ שֶׁעָבֹד הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִרְגִישׁוּ אֲזוּ בְּנִפְשָׁם מִקְּלַפַת מִצְרַיִם.¹

וְהִנֵּה בְּבְרָאשִׁית רַבָּה³ אֵימָא, דְּחִמַּשׁ פְּעָמִים אוֹרָה שֶׁבְּמֵאמְרָא יְהִי אוֹר, כְּנִגְדַּת חִמְשָׁה חִמְשֵׁי תוֹרָה. וְהֵם כְּנִגְדַּת חִמְשָׁה פְּרָצוּפִין, שֶׁהֵם כְּנִגְדַּת אַרְבַּע אוֹתוֹת הַשֵּׁם הַיְיָ, וְקוּצוֹ דִּי"ד דְּרַמְיָא לְאִין (זוהר ח"ג, אחרי מות סה ע"ב), שֶׁהוּא פְּרָצוּף אַרְיָ אַנְפִּין, כִּיְדוּעַ. וְנִגְדַּת זֶה הֵם חִמַּשׁ מְדַרְגוֹת שֶׁבְּנִפְשֵׁי שֶׁנֶּחֱשָׁבוּ בְּבְרָאשִׁית רַבָּה (יד, ט).

הגדל במעי אמו... ויציאת מצרים נתגלה ונולד האור". נד. ראה מש"כ רבינו (נח, אות ב ד"ה כי בחטא): "כי בחטא פגם הברית, המשפט להיות עבד... כי הם חשדוהו להיפך, מפני שהוציא לעז עליהם שנושאין עיניהם בבנות הארץ, והם ידעו שנקיים מזה, אמרו שבמומו פוסל, ובודאי יש בו מחסרון זה, וכדאיתא (בר"ר פד, יז) אמרו נלך ונתפוס דרכו של עולם, כנען שחטא, לא לעבד נתקלל? וחטא כנען היה בפגם הברית שפגם חם (סנהדרין קח, ב), אף זה 'לכו ונמכרנו'. ונמכר למצרים, שהיא מקום הזימה, ושם נתברר על ידי הנסיון שהוא נקי ומוגדר, ונגדרו כל ישראל בזכותו, כמו שאמרו ז"ל. ומצרים ערות הארץ, ולשם גלו לברר שהם נקיים בזה. וכשנתברר זה, נגאלין, וכמו שאמרו דנגאלו ממצרים על ידי שהיו גדורים בעריות". א. ראה לעיל (מכתי"ק הערה ט). ב. ראה לעיל (שם ד"ה והגם, ועל ידי העבדות, ועל זה נאמר). ג. "ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף" (שמות א, ח). ד. ראה מש"כ רבינו (ויחי, אות ה ד"ה אך הענין): "כל זמן שיעקב אבינו ע"ה היה קיים, הופיע מחיות יעקב להכלל, ולא הרגישו כלל ישראל מענין קליפת מצרים. ואף שהיה להם אחיזה מה במצרים, היה בהעלם מאד. וכיון שנפטר יעקב, התחיל השיעבוד, שהתחילו להרגיש משיעבוד היצר הרע מקליפת מצרים, והתחיל העמל במלחמת היצר הרע". ה. ראה לעיל (מכתי"ק הערה א). ו. כן איתא בעץ חיים (שער לט דרוש ד): "כי נפש האדם כולל בחינות רבות, כי יש בה יחידה מצד ארץ אנפין, וחיה מצד אבא, ונשמה מצד אמא, ורוח מצד זעיר אנפין, ונפש מצד נוקבא". ושם הו"ה כולל כל ה' פרצופים, כדאיתא בשער ההקדמות לאריו"ל (הקדמה ב): "והנה קוצו של יו"ד שיש בזאת ההו"ה, היא בספירת הכתר (בחינת ארץ אנפין). והיו"ד עצמה, היא בחכמה (בחינת אבא), וה"א

ואחר כך נזכר כל לדת האבות ושנים
עשר שבטים, עד שמסים (בראשית נ, כו)
ויישם בארון במצרים, שאז נשלם ברור
כנסת ישראל בבחינת יוסף, וזה
משלום בריאת העולם בהעשר פרשיות
שפנגד עשר ספירות.

ומקדם לזה באו שתי פרשיות,
בראשית נח, נגד שתי אלפים

תהו"א. ושם נזכר דור המבול שהם כנגד
תורה שבכתב שהיה ראוי ליתן לדור
המבול, כמו שאמרו בשמות רבה"ב,
והתחלת דור המבול נזכר בפרשת
בראשית. ואחר כך דור הפלגה, שהיה
בזה לעמת זה נגד תורה שבפעל פה,
שעקר התפשטותה בכבל"י. ולכן

ובל אחד כלול מעשר, פידועי. וספר
ויקרא במדבר הם של עשר
פרשיות. וכן דברים גם כן עשר
פרשיות, דפרשת ברכה אינו מחשבון
ג"ן פרשיות, ואינו נקרא בשבת מטעם
זה"ה. רק ספר בראשית בו שנים עשרה
פרשיות, וספר שמות בו אחת עשרה
פרשיות.

והנה בכראשית רבה אמרו"י, יהי אור
כנגד ספר בראשית, שבו נחעסק
הקדוש ברוך הוא וברא את עולמו.
ואמרנו"י שעקרו מתחיל מפרשת לך,
ועל דרך שאמרו (שם ב, ג) יהי אור זה
אברהם, ואז התחיל אברהם אבינו עליו
השלום להאיר ולפרסם אלהותו יתברך.

ראשונה בבינה (בחינת אמא). והו"ו בתפארת, כלול משש ספירות, חג"ת נה"י, אשר כללותם יחד נקראים...
זעיר אנפין. וה"א אחרונה, מלכות דזעיר אנפין". ז. כל ספירה מעשר ספירות כלולה מעשר (תיקו"ז מו, פד
ע"א), וכן כל פרצוף מה' פרצופים כלול מעשר ספירות (שער הגלגלים, הקדמה לח). ח. בתיקו"ז (יג, כט
ע"ב) איתא: "ג"ן הוא כליל תלת וחמשים סדרין דאורייתא דבכתב". והקשה הרמ"ז (בפירושו על הוזהר ח"ב,
ויקהל רו ע"ב), שמספר פרשיות התורה הן נ"ד, ותירץ בשם הרב שמואל אבובב, שפרשת וזאת הברכה אינה
נחשבת במניין הפרשיות, כיון שאין קוראים אותה בשבת אלא ביום טוב. ט. ראה מש"כ רבינו (וישלה, אות
א, פסקה א ד"ה ואינו יוצא): "והיינו כי גמר עולם התיקון הוא בקבלת ישראל התורה... ושנים ראשונות,
בראשית ונח, הם משני אלפים תודה, שהוא מעולם התוהו לבד. ופרשת לך מתחיל מהנפש אשר עשו בחרן,
שהוא התחלת שני אלפים תורה... והם עשר פרשיות עד סוף הספר, שהם בנין עולם התיקון...". י. ראה
מש"כ רבינו (ויחי, ריש אות יז): "סיום הספר ויישם בארון במצרים, כי בספר בראשית נזכר ענין בנין קדושת
ישראל, ונשלם בפרשה זו על ידי תולדות השנים עשר שבטים. והעיקר על ידי יוסף, כשנשלם בבחינת קדושת
הברית. וזה היה דייקא בשעת מותו, כי כל זמן שהאדם חי, אין לו עוד בירור שיהיה נשלם בענין שבא לעולם,
רק דייקא בשעת מותו נשלם בחינתו...". יא. "תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי העולם. שני אלפים
תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח... שני אלפים תורה מאימת?... מ'ואת הנפש אשר עשו
בחרן" (ע"ז ט, א). יב. שמו"ר (טו, ב). ובוזהר (ח"ג, פנחס רטז ע"ב) איתא: "עתידי הוה משה לקבל אורייתא
בדרך דטופנא, אלא בגין דהוה רשיעא. הדיא הוא דכתיב (בראשית ו, ג): 'בשג"ם הוא בשר', בשג"ם זה
מש"ה". יג. ראה מש"כ רבינו (נח, אות א ד"ה וכמו שבדור): "בדור הפלגה היה הזמן להתגלות התפשטות
תורה שבעל פה. ועיקר התפשטות תורה שבעל פה היה בבבל, כמו שאמרו בסוכה (כ, א). ועל כן כשהרגישו
בשנער מקום הראוי להתגלות התפשטות תורה שבעל פה, עשו הם מגדל לעומת בית המקדש, שהוא מקום
שמם יוצא תורה לכל ישראל (סנהדרין פו, ב), ועשו הם, בזה לעומת זה, מגדל להתפשטות

וְאַחַר כֵּן, אַחַר הַקְּלֹקֵל, נֹאמֵר מַעֲשֵׂה
הַמְּשָׁפָן, שֶׁהִיָּה גַם כֵּן עַל יְדֵי
מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, לְהַשְׁפִּין
הַשְּׁכִינָה בְּאַרְץ וְאַף בְּחוּץ לְאַרְץ^{טז}. וְזֶה
תְּשֻׁלוֹם סֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁכָּנְגַד וַיְהִי אוֹר,
שָׁבוּ יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְלָה לְאוֹרָה.

וּבְתַקְוֵנוּי זֶהר אֵיתָא^{טז} וַיְהִי אוֹר, דָּא
רֵאשׁ הַשְּׁנָה וכו'. וַיְהִי,
לִישְׁנָא דְצַעְרָא. וְהִינוּ שְׁנָה מוֹרָה
הַתַּחֲדָשׁוֹת תּוֹרָה שֶׁבְעַל פֶּה, שֶׁהוּא הֶרֶב
חֲכָמָה לְתַנְן הֶרֶב פְּעִס^{טז}. וּבְמָקוֹם אַחַר
(תִּיקוּ"ז ל, ע"ד ע"א) אֵיתָא וַיְהִי אוֹר, דָּא
שְׁמָאֵלָא, וְהוּא עַל דְּרָף מַה שְּׁמוּבָא (שם
כ"א, נ ע"א) וּמְשָׁמָאֵלָא אֲתִיְהִיבַת אוֹרְיִיתָא
דְּבַעַל פֶּה וכו'. וּבְזֶהר הַקְּדוּשׁ וַיְהִי
אוֹר, דְּמִימִינָא נְפִיק שְׁמָאֵלָא. וְזֶהוּ מְרָמָז
עַל לוחוֹת שְׁנַיִים, שֶׁהִיָּה פְּלוּל בְּהֵם
מְדָרְשׁ הַלְכוֹת וְאַגְדוֹת, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ
בְּשְׁמוֹת רַבְּהִי, וְעַל זֶה נֹאמֵר פִּי כַפְּלִים
לְתוֹשְׁיָה. וְזֶה סֵדֶר סֵפֶר וְאַלְהַ שְׁמוֹת,

כְּשֶׁהֲרַגִּישׁוּ מוֹדָה, רְצוּ לְהַעֲמִיד הַמַּגְדֵּל
שֶׁהוּא בְּזֶה לְעֻמַּת זֶה נִגְדַּד הַמַּקְדָּשׁ, וְזֶה
נִזְכָּר בְּפִרְשַׁת נח. וְהֵם כָּנְגַד שְׁתֵּי אֲלָפִים
תַּהוּ, וְהֵם הִכְנִה לְסִפְר בְּרֵאשִׁית שֶׁכָּנְגַד
יְהִי אוֹר זֶה אֲבֵרְהֵם, שֶׁמִּמֶּנּוּ הַתְּחִיל
הַשְּׁתֵּי אֲלָפִים תּוֹרָה^{טז}.

וְאַחַר כֵּן וַיְהִי אוֹר כָּנְגַד סֵפֶר שְׁמוֹת,
שָׁבוּ יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְלָה
לְאוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבְּהִי.
וַיֵּשׁ לוֹמַר גַּם כֵּן שֶׁעָקְרוּ מִתְּחִיל מִפְּרִשַׁת
וְאַרְא, דְּשֵׁם כְּכָר הַזְּכָרוֹ הַשְּׁבַע מִכּוֹת,
שֶׁהֵם הִיוּ נִגּוּף וְרַפּוּא, נִגּוּף לְמַצְרִים
וְרַפּוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל דְּרָף מַה שֶׁדָּרְשׁוּ
בְּזֶהר (ח"ב, בא לו ע"א). וְהִינוּ שֶׁבְּכָל מִכָּה
יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִקְּלָפָה אַחַת, וְנִכְנְסוּ
בְּקִדְשָׁה בְּמִדָּה אַחַת שֶׁמְשַׁבַּע
תַּחֲתוֹנִיּוֹת^{טז}. וְאַחַר כֵּן בֵּא בְּשַׁלַּח, גָּמַר
יִצִּיאַת מַצְרִים. וְאַחַר כֵּן מִתַּן תּוֹרָה,
דְּכְתִיב (תְּהִלִּים פ"ב, ו) אֲנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹהִים
אַתֶּם, שֶׁהִיָּה רְאוּי לְהִיּוֹת הַתְּקוּן לְכָל
הַפְּגָם שֶׁל הַנְּחָשׁ^{טז}.

הַבְּלִיָּהם". יד. רבינו ביאר ענין זה בהרחבה לקמן (בא, ריש אות א; שם אות ב ד"ה והנה העשר).
ע"ש. טו. ראה ע"ז (ה, א): "דתינא, רבי יוסי אומר: לא קיבלו ישראל את התורה, אלא כדי שלא יהא מלאך
המות שולט בהן, שנאמר (תהלים פב, ו): 'אני אמרתי אלהים אתם ובני עלין כלכם', חבלתם מעשיכם, (שם,
ז) 'אכן כאדם תמותון'". טז. כן כתב רבינו (חנוכה, אות כה ד"ה והנה מה שקורין וד"ה ובפשיטות נראה):
"והמשכן היה אף בחוץ לארץ... שה' יתברך שוכן בלב בני ישראל... וזה קיים לעד, אף בגלות וחוצו לארץ...
ולא היה קבוע במקום, רק בכל מקום שחננו בני ישראל קבעו מקומו, ושם היה משכן השכינה". יז. "וַיְהִי
אוֹר (בראשית א, ג) – רֵאשׁ הַשְּׁנָה, דְּאֵתְמַר בֵּיה (ש"א א, ד) 'וַיְהִי הַיּוֹם, הִקָּא 'וַיְהִי' וְהָתָם 'וַיְהִי', וּבְכָל אֲתַר
וַיְהִי לִישְׁנָא דְצַעְרָא" (תיקו"ז לו, ע"ב). יח. "אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא חטאו ישראל – לא ניתן
להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא, מאי טעמא? (קהלת א,
יח) 'כי ברוב חכמה רב כעס' (נדרים כב, ב). פרש"י (ד"ה מפני): "...ולפי שבעטו וחטאו, נוסף להם רוב חכמה,
שאר הספרים, להטריחן יותר". יט. "בין דְּאָמַר 'וַיְהִי אוֹר', אֲמַאי כְּתִיב 'וַיְהִי אוֹר'? דְּהָא בּוֹיָה כֵּן סְגִיָּא אֱלָא
'וַיְהִי אוֹר', דָּא אוֹר קְדָמָא, דְּאֵיהּ יִמִּינָא, וְאֵיהּ לְקַץ הַיָּמִין. 'וַיְהִי אוֹר', דְּמִימִינָא נִפְקַ שְׁמָאֵלָא, וּמִרְזָא דְּמִימִנָּא
נִפְקַ שְׁמָאֵלָא, וְעַל דָּא 'וַיְהִי אוֹר', דָּא שְׁמָאֵלָא" (וזהר ח"ב, תרומה קסו ע"א). כ. "התחיל מצטער על שבור

הָרֵאשׁוֹנִים וכו', וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, הוֹסִיף שָׁבַח עַל שְׁבָעִים נֶפֶשׁ שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְמַעַלְהָ, שְׁפָלָם הָיוּ צְדִיקִים. וַיֵּשׁ לְהִבִּין מֵה שִׁיף בָּזָה וְאֵלֶּה מוֹסִיף שָׁבַח עַל הָרֵאשׁוֹנִים, כִּינּוֹן שֶׁהֵם הֵם הַשְׁבָּעִים נֶפֶשׁ הַנִּזְכָּרִים לְמַעַלְהָ בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית (מו, ח-כז), וּמֵה מוֹסִיף בָּזָה.

אֲבָן הַעֲנִיָּן הוּא, דְּכָאֵן כְּתִיב וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה אֶת יַעֲקֹב וּגו', וְלִכְאוּרָה הָיָה לִיָּה לֹמַר בְּנֵי יַעֲקֹב, אוֹ לְכַתֵּב אַחֵר כִּף אֶת יִשְׂרָאֵל. אֵף כֵּן בָּזָה לְהוֹסִיף שָׁבַח עַל הָרֵאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּשְׁלַמוּ בְּבַחֲיִנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְדַרְגָּה עֲלִיוֹנָה, וְנִקְרָאוּ כָּלֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְאָמַר אֶת יַעֲקֹב, שְׁזָה הָיָה שְׁלֵמוֹת יַעֲקֹב אֲבִינוּ עֲלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, שֶׁנֶּשְׁלַם בְּמִצְרַיִם^י, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (שם מז, כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. שְׁזָה הָיָה עֵקֶר חַיִּים שְׁלוֹ, שֶׁנֶּשְׁלַם, שֶׁמִּטַּח שְׁלֵמָה (ויק"ר לו, ה). וְהִינּוּ שְׁאָף עֲמֵי הָאֶרֶץ

שֶׁהָיָה עַל יְדֵי מִשָּׁה רַבְּנוּ שֶׁהֵקִים הַמִּשְׁפָּן.

וְהֵם גַּם כֵּן עֶשֶׂר פְּרָשִׁיּוֹת, שֶׁבְּפִרְשָׁה זֹאת לֹא נִזְכָּר כָּלֶל מִגְּאֻלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֶדְרָבָה, הַפְּרָשָׁה מְסִים^כ לְמָה הִרְעִתָהּ לְעַם הַזֶּה וּגו', וּמֵאֵז בְּאֵתִי וּגו', הִרְעֵ לְעַם הַזֶּה. אֲכֵן בְּאֵמַת פְּרָשָׁה זֹאת הִכְנָה לְכָל סֵפֶר שְׁמוֹת, וַיְהִי אוֹר, שֶׁבוּ יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְלָה לְאוּרָה^כ. שֶׁעַל יְדֵי גְלוֹת מִצְרַיִם זָכוּ לְמַתָּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֶמְרוּ^כ שְׁלֹשׁ מַתָּנוֹת וכו', וְכִלְיָן לֹא נִתְּנָן אֶלָּא עַל יְדֵי יִסּוּרִין, תּוֹרָה וכו'. וְהַתּוֹרָה זָכוּ עַל יְדֵי יִסּוּרֵי גְלוֹת מִצְרַיִם^כ. וְזֵהוּ שֶׁרְמָזוּ בְּמִדְרָשׁ^כ בְּפִתְיַחַת פְּרָשָׁה זֹאת, מֵה שֶׁנֶּאֱמָר (משלי יג, כד) וְאֶהְבּוּ שִׁחְרוּ מוֹסֵר.

אֵף מֵה שֶׁנֶּאֱמָר (שמות א, א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּגו', שֶׁאִינוּ מְדַבֵּר מֵהַגְלוֹת, הַקְּשָׁה לְהַמְדַרְשׁ, דְּהָא כְּבָר הִזְכָּרוּ שְׁמוֹתָן. וְאָמַר בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שמו"ר א, ב) וְאֵלֶּה, מוֹסִיף שָׁבַח עַל

הַלּוֹחוֹת, וְאָמַר לוֹ הַקְּב"ה: אֵל תִּצְטַעַר בְּלוֹחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת, שֶׁלֹּא הָיוּ אֵלָּא עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת לְבַד, וּבְלוֹחוֹת הַשְּׁנָיִים אֵין נוֹתֵן לָךְ שִׁיָּהא בְּהֵם הַלְכוֹת מִדְרַשׁ וְאֶגְדוֹת, הַה"ד (איוב יא, ו): וַיִּגַּד לָךְ תַּעֲלוּמוֹת חֲכָמָה כִּי כְּפִלִים לְתוֹשִׁיָּה" (שמו"ר מו, א). וְכַתֵּב רַבִּינוּ (בְּרֵאשִׁית רִישׁ אוֹת ד): "...וְהוּא שְׁבָרַשׁ הַשְּׁנָה אַחֵר הַקְּלִקוּל, הַתְּחִיל הַתְּחַדְשׁוֹת תּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה, שֶׁהוּא הַרּוֹב חֲכָמָה לְתַקֵּן הַרּוֹב כַּעַס, וּבַיּוֹם הַכּוֹפְרִים נִיתְּנוּ לּוֹחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, דֵּאִיתָא (שמו"ר שם): וּבְלוֹחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת אֵין נוֹתֵן לָךְ שִׁיָּהא בְּהֵם הַלְכוֹת מִדְרַשׁ וְאֶגְדוֹת, הַדָּא הוּא דְכְּתִיב (איוב יא, ו): 'כִּי כְּפִלִים לְתוֹשִׁיָּה"'. **כא**. 'וַיִּשָּׁב מִשָּׁה אֵל ה' וַיֹּאמֶר אֲדִנִּי לְמָה הִרְעִתָהּ לְעַם הַזֶּה לְמָה זֶה שֶׁלְּחֻתְּנִי: וּמֵאֵז בְּאֵתִי אֵל פְּרַעֲזָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרְעֵ לְעַם הַזֶּה וְהִצֵּל לֹא הִצֵּלְתָּ אֶת עַמְּךָ" (שמות ה, כב-כג). **כב**. רֵאזָה מִשׁ"כ רַבִּינוּ לַעֲיֵל (בְּתַחֲלִילַת הַפְּרָשָׁה) וְשֵׁם הָעֵרָה א. **כג**. "תְּנִיא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אוֹמַר: שְׁלֹשׁ מַתָּנוֹת טוֹבוֹת נִתְּן הַקְּב"ה לְיִשְׂרָאֵל, וְכוּלָן לֹא נִתְּנָן אֵלָּא ע"י יִסּוּרִין, אֵלוֹ הֵן: תּוֹרָה, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָעוֹלָם הַבָּא" (בְּרֵכּוֹת ה, א). **כד**. רֵאזָה אֶלְשִׁיךְ (בְּרֵאשִׁית טו, יד): "וְטַעַם שֶׁאֶשְׁעַבְדֶּם, הֵלֵא הוּא, כִּי הִנֵּה (שם) וְאַחֲרָי כֵּן יִצְאוּ בְּרֵכּוֹשׁ גְּדוֹל, וְרִיחַ גְּדוֹל, שֶׁהוּא סִילּוֹק זוֹהֶמַת הַנְּחַשׁ עַל יְדֵי הַשְּׁעֵבּוּד, שִׁיּוֹכְנוּ בּוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה...". **כה**. רֵאזָה לַעֲיֵל בְּרֵאשׁ הַמֵּאמֶר. **כו**. רֵאזָה זוֹהַר (ח"א, ויחי רטז ע"ב), וּמִשׁ"כ רַבִּינוּ (ויחי, אוֹת א

מְכַנִּים בְּשֵׁם יַעֲקֹב, כְּמוֹ שְׁנִדְרָשׁ^{טו} וּלְבֵית יַעֲקֹב חֲטָאתָם, אֵלֹהֵי עַמִּי הָאָרֶץ וְכוּ'. דָּאָף שְׂאִין יוֹדְעִין כָּלֵל, עַד שְׁזִדְוֹנוֹת נֶחֱשָׁב לָהֶם לְשִׁגְגוֹת, מִכָּל מְקוֹם נִקְרְאִים בֵּית יַעֲקֹב. וְזֶה שְׁלֵמוֹת יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שְׁמֻטָּתוֹ שְׁלֵמָה.

וְחָשַׁב כָּאֵן שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאִיתָא^{כח} עַל שֵׁם גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל נִזְכְּרוּ כָּאֵן וְכוּ'. וְהִינוּ דְכָאֵן מְדַבֵּר אַחַר שְׁנִשְׁלְמוּ שְׁשִׁים רַבּוֹא נִפְשׁוֹת, מְסַפֵּר כָּל שְׁרֵשׁ כְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל, וְכִמוֹ שְׂאָמְרוּ (בר"ר ע"ט, א), לֹא נִפְטַר אָבִינוּ יַעֲקֹב מִן הָעוֹלָם, עַד שְׂרָאָה שְׁשִׁים רַבּוֹא מְבַנֵּי בְּנָיו. וְאִזְ נִזְכְּרוּ הַשְּׁמוֹת עַל שֵׁם גְּאֻלַּתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ הַהֲכָנָה לְסִפּוֹר שְׁמוֹת שְׁכַנְגָד וַיְהִי אוֹר, שְׁבוּ יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְלָה לְאוֹרָה.

וְאַחַר כֶּף מְסִים הַפְּרָשָׁה בְּמֵאֲמָר^{כט} מִשָּׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, לְמָה הִרְעַתָּה לָעַם הַזֶּה. וּכְבָר הַקְּשׁוּ הִירָאשׁוּנִים זְכָרוֹנָם לְכִרְכָּה^ל, שְׁהָרִי כְּכָר הוֹדִיעַ ה' יִתְבָּרַךְ לְמִשָּׁה (שְׁמוֹת ג, יט) כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בְּיַד חֲזָקָה, וְלָמָּה יִתְרַעַם.

וְנִרְאָה עַל פִּי מָה שְׂאָמְרוּ וַיִּרְא בְּסִבְלָתָם, הִלָּךְ מִשָּׁה וְתִקֵּן לָהֶם יוֹם הַשַּׁבָּת לְנוֹחַ. וְהִינוּ שְׁתִּיקֵן לָהֶם שְׁיֹעִיל לָהֶם שְׁבִיתַת הַשַּׁבָּת, שְׁעַל יָדֵי זֶה יוֹכְלוּ לְצֵאת מֵאֶפְלָה לְאוֹרָה. שְׁבַמְצִרַיִם הָיָה בְּתוֹךְ הַקְּלָפָה, מִקְּרָף וּמִסְגֵּר מִכָּל צַד כְּעֶבֶר בְּכֵטָן אֲמוּלָּה^מ, וְתִקֵּן לָהֶם הַשַּׁבָּת, שְׁעַל יָדֵי כֵן יוֹכְלוּ לְצֵאת לְאוֹרָה.

וְאַחַר כֶּף אִיתָא^נ מְלַמֵּד שְׁהָיָה בְּיָדָם מְגִלוֹת, שְׁהָיָה מִשְׁתַּעֲשְׁעִין בְּהֵן מִשְׁבַּת לְשַׁבָּת, לוֹמַר שְׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹאֲלָן וְכוּ', אָמַר לָהֶם פְּרַעַה, תִּכְבְּדוּ הָעֶבְדוּדָה וְגו', אַל יְהִי מִשְׁתַּעֲשְׁעִין, וְאַל יְהִי נִפְיִשִׁין בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. וְעַל זֶה צָעַק מִשָּׁה רַבְּנוּ אֵל ה', לְמָה הִרְעַתָּה וְגו', שְׁנִתְיָרָא שְׁחַס וְשְׁלוֹם יִתְקַלְקְלוּ עוֹד, כִּיּוֹן שְׁנִתְבַּטַּל מֵהֶם הַשַּׁבָּת וְהַדְּבָרִי תוֹרָה. שְׁכֵן הַלְּשׁוֹן בְּמִדְרָשׁ (תהלים קיט, ב) עַל פְּסוּק (שם, צב) לוֹיֵלִי תוֹרַתְךָ שְׁעֲשְׂעִי אִזְ אֲבִדְתִּי בְּעַנְיִי, סְפָרִים הָיוּ לָהֶם וְהָיוּ מִשְׁתַּעֲשְׁעִים בָּהֶם וְכוּ'. וּמִסְתַּמָּא הִיָּה לָהֶם הַפְּרָשִׁיּוֹת שְׁנִאָמְרוּ בָּהֶם הַהֲבִטְחוֹת שְׁהַבְטִיחַ ה' יִתְבָּרַךְ לְהָאֲבוֹת שְׁיִגְאָלוּ, וְזֶה הִיָּה דְבָרֵי תוֹרָה

ד"ה אכן איתא וד"ה וכלל פרשה). כז. "...הגדר לעמי פשעם" (ישעיהו נח, א) – אלו תלמידי חכמים, ששגגות נעשות להם כודונות. ולבית יעקב חטאתם' (שם) – אלו עמי הארץ, שזדונות נעשות להם כשגגות" (ב"מ לג, ב). פרש"י: "לעמי פשעם – עמי, דהיינו תלמידי חכמים... ולבית יעקב – שאר העם". כח. ראה לעיל (מכתי"ק הערה ז). כט. כן הקשו רב"ע, רמב"ן, חזקוני (שמות ה, כב). ל. "דבר אחר, וירא בסבלתם" (שמות ב, יא). ראה שאין להם מנוחה. הלך ואמר לפרעה: מי שיש לו עבד, אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת, ואלו עבדך, אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע, הם מתים. אמר לו: לך ועשה להן כמו שתאמר. הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח" (שמו"ר א, כח). לא. ראה לעיל (מכתי"ק ד"ה ובמצרים היה). לב. "על כן הם צועקים לאמר וגו' תכבד העבודה על האנשים" (שמות ה, ח-ט), מלמד שהיו בידם מגילות שהיו

וְכֵן כְּתִיב^ל בְּיוֹם הַנִּיחַ ה' לָךְ וּגְו', וּמִן
הַעֲבוּדָה הַקְּשָׁה וּגְו', שְׁנִדְרֵשׁ (זוהר
ח"א, בראשית מח ע"ב) עַל יוֹם הַשַּׁבָּת,
שֶׁהוּא יוֹם הַנִּיחַ. שְׁאֵז נִתַּן ה' תְּבַרְךָ
נִיחָא בְּלֵב הַיִּשְׂרָאֵל, אָף כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ
הַעֲבוּדָה הַקְּשָׁה, וְנִרְאָה שְׁחַס וְשָׁלוֹם
יִשְׂרָאֵל מִתְקַלְקֵל עוֹד, אֲזַי מִפִּיר
הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מֵה' תְּבַרְךָ, וְהוּא צוֹפֵה
לְטוֹבָה, שְׁעַל יְדֵי זֶה יֵצְאוּ מֵאֲפֵלָה
לְאוּרָה, כִּימֵי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (מִיכָה
ז, טו), וְיִהְיֶה נְהוּרָא דְנִפְיָק מִגּוֹ חֲשׂוּכָא,
וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה טוֹב מְאֹד^ל. וְעַל יְדֵי זֶה
יֵשׁ לַיִּשְׂרָאֵל נִיחָא בְּלֵב. וְהַמְשַׁמֵּר שַׁבָּת
כֶּהֱלַכְתָּהּ נִגְאָל מִיַּד מְכַל וְכָל^ל.

ב.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
מִצְרַיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ
בָּאוּ (שְׁמוֹת א, א). פֶּתַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר
אֶחָד כֶּךָ אֶת יַעֲקֹב. וּבִדְהַר הַקְּדוּשׁ (ח"ב,

שְׁלֵהֶם. וְכִינּוֹן שְׁנִיתֵבְטְלוּ מֵהֶם הַדְּבָרֵי
תוֹרָה וְהַשַּׁבָּת, אָמַר מִשָּׁה רַבְּנֵי שְׁהַרַע
לְעַם הַזֶּה, שְׁיִוְכְלוּ לְהַתְקַלְקֵל חַס
וְשָׁלוֹם, וְלֹא יִהְיֶה וְאִהְבּוּ שְׁחָרוּ מוֹסְרָה.

וְהִרְאָה לוֹ ה' תְּבַרְךָ שְׁזָה הוּא כְּעֵין
קְדוּרוֹתָא דְצִפְרָא^ל. וְאִדְרַבְהָ,
מִזָּה יִהְיֶה עֶקֶר הַהֲכָנָה לְמָה שְׁנִנְאָמַר וְיִהְיֶה
אוֹר, שְׁבוּ יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֲפֵלָה לְאוּרָה.
וְהוּא כְּנִגְדַת הַחֲשֵׁךְ שְׁנִנְזַכַר בְּמֵאֲמַר רַאשׁוֹן
בְּרֵאשִׁית, שְׁכֵן הָיָה סֹדֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל
עוֹלָם, בְּרִישָׁא חֲשׂוּכָא וְהַדְרָה נְהוּרָא (שַׁבָּת
עז, ב), וְכִמּוֹ שְׁמוּבָא בְּזִהַר הַקְּדוּשׁ (ח"ב,
תְּצוּהָ קַפְד ע"א) דְלִית נְהוּרָא אֲלָא הַהוּא
דְנִפְיָק מִגּוֹ חֲשׂוּכָא וְכוּ'.

וְכָל הַפְּרָשָׁה זֹאת הֲכָנָה לְסִפְרָא וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת, שְׁכְּנִיגְדַת וְיִהְיֶה אוֹר^ל, שְׁבוּ
יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֲפֵלָה לְאוּרָה. וְאַחַר כֶּךָ
מִתְחִיל הַעֲשׂוֹר פְּרָשִׁיּוֹת מֵהַסִּפְרָא, שְׁהֵם
כְּנִגְדַת עֲשׂוֹר סִפְרֵיּוֹת.

מִשְׁתַּעֲשְׂעִין בְּהֵם מִשַּׁבָּת לַשַּׁבָּת, לוֹמַר שֶׁהַקְּב"ה גּוֹאֲלָן, לְפִי שְׁדִיּוֹ נּוֹחִין בַּשַּׁבָּת. אִמַר לְהֵן פְּרַעַה: 'תְּכַבֵּד
הַעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שְׁקֵר', אֵל יִהְיֶה מִשְׁתַּעֲשְׂעִין, וְאֵל יִהְיֶה נִפְשִׁין בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
(שְׁמו"ר ה, יח). ל.ג. רֵאָה זוּהַר (ח"ג, פְּנַחַס רַמְט ע"א). וּבִיָּאָר רַבִּינוּ (לִיקוּט מֵאֲמָרִים, עַמ' נו): 'כְּטַעַם (מִשְׁלִי
טז, יח) 'לְפָנַי שְׁבַר גֵּאוֹן', שֶׁהוּא כְּעֵינֵן קְדוּרוֹתָא דְצִפְרָא, שְׁתַּכְבִּלִית תּוֹקֵף הַחוּשְׁךָ מִתְחִיל בְּרַגְעָא שֶׁל צְמִיחוֹת אוֹר
הַגְּמוּרָא'. ל.ד. רֵאָה לַעֲלִיל (ד"ה וְהַנְּהָה בְּבֵרֵאשִׁית רַבָּה). ל.ה. 'וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּיחַ ה' לָךְ מִעֲצָבֶךָ וּמִרְגָּזֶךָ וּמִן
הַעֲבוּדָה הַקְּשָׁה אֲשֶׁר עָבַד כֶּךָ' (יִשְׁעִיהוּ יד, ג). וּבִיָּאָר רַבִּינוּ (בְּרֵאשִׁית, אוֹת י ד"ה וּיְתַכֵּן): 'וְהוּא מִדְּכַתִּיב בְּיוֹם
הַנִּיחַ, וְלֹא כְּתִיב בְּהַנִּיחַ, וּמִזָּה דְרַשׁ דְּקָאֵי עַל יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא יוֹם מְנוּחָה'. ל.ו. רֵאָה מִשְׁכ"ב רַבִּינוּ (חֲזִי שְׂרָה,
אוֹת ו ד"ה זֶה שְׁדַרְשָׁה): 'זֶה שְׁנֵאמַר 'מֵאֲד', עַל דְּרַךְ מֵהַ שְׁנֵאמַר (בְּרֵאשִׁית א, לא): 'וְיִרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר
עֲשָׂה וְהַנְּהָה טוֹב מְאֹד', שְׁנִדְרַשׁ (בְּר"ר ט, ה-יג) עַל כָּל הַהִיפְךָ מֵהַטוֹב, שִׁיחִידָה טוֹב מְאֹד. וְעַל דְּרַךְ מֵהַ שְׁמוּבָא
(זוּהַר ח"ב, קַפְד ע"א) דְלִית נְהוּרָא אֲלָא הַהוּא דְנִפְיָק מִגּוֹ חֲשׂוּכָא, וְלִית טוֹב אֲלָא הַהוּא דְנִפְיָק מִגּוֹ בִישָׁא,
שְׁמִזָּה נַעֲשָׂה טוֹב מְאֹד...'. ל.ז. "אִמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי: אֲלַמְלִי מִשְׁמַרְיִן יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי
שַׁבָּתוֹת כֶּהֱלַכְתָּן, מִיַּד נִגְאָלִים" (שַׁבָּת קִיח, ב). וְכַתֵּב רַבִּינוּ (בְּרֵאשִׁית, סוֹף אוֹת ח): 'וְאָף שֶׁהָעוֹלָם נִדְוָן אַחַר
רֹבּוֹ, מְכַל מִקּוֹם כָּל נֶפֶשׁ בְּפִרְטָא כְּשֶׁמְשַׁמֵּר שַׁבָּת כֶּהֱלַכְתָּהּ, יוֹכֵל לְזַכּוֹת לַשַּׁבָּת עֵילָאָה, וְיִהְיֶה נִגְאָל מְכַל וְכָל
בְּפִרְטָא נֶפֶשׁוֹ, וְלִבְטַל גּוֹזֵרַת הַמִּיתָה מְכַל וְכָל, וְיִהְיֶה רַק כְּשִׁינָה וְיִקְיָצָה, כִּיּוֹן שִׁיזְכָּה דַּתְפְּנֵי הַיִּצֵר הַרַע מְכַל